

AKMEOLOGIYANING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI: PEDAGOGIK YONDASHUVLAR TAHLILI

Ismoilova Gulbaxor Azamovna

Qo‘qon davlat universiteti dotsenti,
pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

ismoilovag352@gmail.com

+998903097719

Adxamova Sitora Abrorjon qizi

Qo‘qon Davlat Universiteti magistranti

gulyaataxonoval@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20351079>

Annotatsiya

Mazkur maqolada pedagogik akmeologiyaning nazariy-metodologik asoslari, uning fan sifatida shakllanish bosqichlari hamda zamonaviy ta‘lim tizimidagi ahamiyati yoritilgan. Akmeologiyaning asosiy kategoriyalari, pedagog shaxsining kasbiy yetuklikka erishish omillari va akmeologik yondashuvlarning ta‘lim jarayonidagi o‘rni ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, pedagogik faoliyatda kreativlik, kompetentlik va o‘z-o‘zini rivojlantirish mexanizmlarining akmeologik mohiyati ochib berilgan. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, pedagogik akmeologiya o‘qituvchilarning professional kompetentligini rivojlantirishda muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qilishi aniqlangan.

Kalit so‘zlar: pedagogik akmeologiya, kasbiy yetuklik, kompetentlik, metodologiya, pedagogik mahorat, kreativlik, o‘z-o‘zini rivojlantirish, akme.

KIRISH

Zamonaviy ta‘lim tizimida pedagog shaxsining kasbiy yetukligi, kreativ fikrlashi va innovatsion faoliyat yuritish qobiliyatiga bo‘lgan ehtiyoj tobora ortib bormoqda. Bunday sharoitda pedagogning nafaqat bilim beruvchi, balki shaxsni rivojlantiruvchi, motivatsiya yaratuvchi hamda jamiyat taraqqiyotiga xizmat qiluvchi subyekt sifatidagi roli kuchaymoqda. Shu jihatdan pedagogik akmeologiya fani ta‘lim jarayonida alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

“Akmeologiya” termini yunoncha “acme” — “eng yuqori cho‘qqi”, “yetuklik darajasi” ma‘nolarini anglatadi. Ushbu fan insonning professional va shaxsiy rivojlanishining eng yuqori bosqichlarini o‘rganadi. Pedagogik akmeologiya esa pedagogning kasbiy mahoratga erishish jarayonlari, o‘z-o‘zini rivojlantirish mexanizmlari va ijodiy faoliyatini tadqiq etadi.

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya davrida ta‘lim tizimi oldiga qo‘yilayotgan yangi talablar pedagoglardan yuqori darajadagi kasbiy kompetentlikni talab qilmoqda. Shu sababli akmeologiyaning nazariy-metodologik asoslarini chuqur o‘rganish dolzarb ilmiy masalalardan biri hisoblanadi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotni amalga oshirishda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

- **Nazariy tahlil metodi** — akmeologiya va pedagogik akmeologiyaga oid ilmiy manbalarni o‘rganish hamda tahlil qilishda qo‘llanildi;
- **Qiyosiy-tahliliy metod** — pedagogik mahorat va akmeologik yondashuvlarning o‘zaro bog‘liqligini aniqlashda foydalanildi;
- **Tizimli yondashuv** — pedagog shaxsining kasbiy rivojlanishini yaxlit tizim sifatida o‘rganishda qo‘llanildi;

- **Pedagogik kuzatish** — ta’lim jarayonida akmeologik omillarning namoyon bo’lish holatlarini aniqlash maqsadida foydalanildi;
- **Umumlashtirish metodi** — olingan nazariy ma’lumotlar asosida xulosalar chiqarishda xizmat qildi.

Tadqiqotning metodologik asosini shaxsga yo’naltirilgan ta’lim konsepsiyasi, kompetensiyaviy yondashuv hamda akmeologik nazariyalar tashkil etdi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalariga ko’ra, pedagogik akmeologiyaning asosiy maqsadi pedagog shaxsining kasbiy yetuklik darajasiga erishish qonuniyatlarini aniqlashdan iborat ekanligi ma’lum bo’ldi. Akmeologik yondashuv quyidagi muhim jihatlar bilan xarakterlanadi:

1. Kasbiy yetuklikka yo’naltirilganlik

Pedagogik akmeologiya o’qituvchining o’z kasbida yuqori natijalarga erishishini asosiy mezon sifatida belgilaydi. Bunda pedagogning:

- bilim saviyasi;
- kommunikativ kompetentligi;
- kreativligi;
- refleksiv qobiliyatlari;
- innovatsion faoliyati muhim omil hisoblanadi.

2. O’z-o’zini rivojlantirish mexanizmi

Akmeologik yondashuv pedagogning uzluksiz o’z ustida ishlashi, mustaqil ta’lim olishi va professional o’sishini taqozo etadi. Tadqiqot davomida o’z-o’zini rivojlantirishga moyil pedagoglarning kasbiy samaradorligi yuqori bo’lishi aniqlandi.

3. Kreativ va innovatsion faoliyat

Zamonaviy pedagog akmeologik nuqtai nazardan ijodkor, tashabbuskor va innovatsion faoliyat yurituvchi shaxs sifatida qaraladi. Bunday pedagog:

- yangi pedagogik texnologiyalarni qo’llaydi;
- muammoli vaziyatlarga kreativ yondashadi;
- ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiluvchi metodlarni ishlab chiqadi.

4. Akmeologik kompetentlikning tarkibiy qismlari

Tahlillar asosida pedagogik akmeologik kompetentlik quyidagi komponentlardan tashkil topishi aniqlandi:

- motivatsion komponent;
- kognitiv komponent;
- faoliyat komponenti;
- refleksiv komponent;
- kommunikativ komponent.

MUHOKAMA

Pedagogik akmeologiya bugungi kunda pedagogika, psixologiya va sotsiologiya fanlari integratsiyasida rivojlanayotgan istiqbolli ilmiy yo’nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu fan pedagogning individual imkoniyatlarini ochib berish, kasbiy mahoratini rivojlantirish va pedagogik faoliyat samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Tahlillar shuni ko’rsatdiki, pedagogik akmeologiya:

- ta’lim sifatini oshirish;
- pedagoglarning kasbiy motivatsiyasini kuchaytirish;
- innovatsion faoliyatni rivojlantirish;

- pedagogik kreativlikni shakllantirishda muhim metodologik asos vazifasini bajaradi.

Shuningdek, akmeologik yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'qituvchi va talaba o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytiradi. Bu esa ta'limning shaxsga yo'naltirilgan modelini samarali amalga oshirish imkonini beradi.

Ilmiy manbalar tahliliga ko'ra, akmeologik kompetentlikka ega pedagoglar ta'lim jarayonida yuqori natijalarga erishadi hamda o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishda samarali faoliyat yuritadi. Shu sababli pedagoglarni tayyorlash tizimiga akmeologik yondashuvlarni keng joriy etish zarur hisoblanadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, pedagogik akmeologiya pedagog shaxsining kasbiy yetuklikka erishish qonuniyatlarini o'rganuvchi muhim ilmiy yo'nalishdir. Mazkur fan pedagogning professional rivojlanishi, kreativligi va innovatsion faoliyatini takomillashtirishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari quyidagilarni ko'rsatdi:

1. Akmeologik yondashuv pedagoglarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishga xizmat qiladi;
2. O'z-o'zini rivojlantirish mexanizmlari pedagogik faoliyat samaradorligini oshiradi;
3. Kreativ va innovatsion faoliyat pedagogik akmening muhim ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi;
4. Pedagogik akmeologiyani ta'lim tizimiga keng joriy etish zamonaviy ta'lim sifatini oshirishga yordam beradi.

Kelgusida pedagogik akmeologiya asosida pedagoglarning kasbiy rivojlanishini baholash mezonlarini ishlab chiqish hamda akmeologik texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etish bo'yicha tadqiqotlar olib borish maqsadga muvofiqdir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Деркач А.А. Акмеология: личностное и профессиональное развитие человека. – Москва: РАГС, 2001.
2. Бодалев А.А. Вершина в развитии взрослого человека. – Москва: Флинта, 1998.
3. Зеер Э.Ф. Психология профессионального развития. – Москва: Академия, 2006.
4. Tolipov O', Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2017.
5. Muslimov N.A. Kasb ta'limi o'qituvchisining kasbiy kompetentligini rivojlantirish. – Toshkent, 2014.
6. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2006.
7. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. – Toshkent: Iqtisod-moliya, 2011.
8. Qo'ng'irov R. Pedagogik kompetentlik va innovatsion faoliyat asoslari. – Toshkent, 2020.